

Dr hab. Anna Zawidzka-Łojek, prof. UW
Kierowniczka Katedry Prawa Europejskiego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Warszawski

Warszawa, 29 września 2023 r.

Ocena dorobku naukowego

Pani dr Magdaleny Matusiak-Frączczak oraz recenzja jej rozprawy habilitacyjnej:
Ochrona poufności komunikacji klienta z adwokatem. Standardy międzynarodowe, standard Unii Europejskiej oraz standardy krajowe wybranych państw a prawo polskie,
Warszawa 2023, str. 347, ISBN 978-83-8291-568-6

1. Podstawowe dane o przebiegu pracy naukowej i zawodowej Habilitantki

Pani dr Magdalena Matusiak-Frączczak jest od lat związana z Wydziałem Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, gdzie w 2006 roku uzyskała tytuł zawodowy magistra prawa a w 2014 roku stopień doktora nauk prawnych, na podstawie rozprawy pt. *Sankcje międzynarodowe skierowane przeciwko jednostkom i ich kontrola*, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Anny Wyrozumskiej.

Od uzyskania stopnia doktora dr Magdalena Matusiak-Frączczak pracuje jako adiunktka w Katedrze Europejskiego Prawa Konstytucyjnego na macierzystym Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego. Prowadzi działalność badawczą oraz dydaktyczną, również w formie zagranicznych wykładów gościnnych. Jest także czynną adwokatką i aktywnie działa w samorządzie zawodowym. Połączenie pracy zawodowej z nauką daje Habilitantce możliwość konfrontowania wiedzy teoretycznej z dziedziny prawa, zwłaszcza z zakresu praw człowieka, z praktyką stosowania prawa przez sądy i organy administracji.

2. Ogólna ocena dorobku naukowego dr Magdaleny Matusiak-Frączak w okresie po uzyskaniu przez Habilitantkę stopnia doktora nauk prawnych

Dorobek naukowy Habilitantki koncentruje się przede wszystkim wokół dwóch zagadnień, mianowicie ram prawnych zwalczania terroryzmu oraz problematyki tajemnicy adwokackiej. W jej dorobku te dwa zagadnienia łączy wątek ochrony praw podstawowych, będący osią rozważań Autorki.

W publikacjach poświęconych tajemnicy adwokackiej Habilitantka konsekwentnie podkreśla związek tej problematyki z prawami podstawowymi, omawiając istotę tajemnicy adwokackiej z perspektywy komparatystycznej oraz krajowej, jako emanację fundamentalnych praw człowieka. Analizuje zastosowanie tajemnicy adwokackiej w różnych dziedzinach prawa, w tym, w jednej z interesujących publikacji, w polskim prawie administracyjnym, podatkowym i karnoskarbowym, co ma istotny wymiar nie tylko teoretyczny, ale także praktyczny. Ważnym elementem tych rozważań jest analiza wpływu orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości na prawo polskie. Interesujące są rozważania Habilitantki dotyczące tajemnicy adwokackiej w kontekście ochrony danych osobowych oraz przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowania terroryzmu w kontekście wykonywania zawodu adwokata. W swojej pracy badawczej Habilitantka porusza także zagadnienie tajemnicy zawodowej w adwokackich postępowaniach dyscyplinarnych. Słusznie podkreśla wagę tajemnicy adwokackiej i jej znaczenie dla adwokatury jako samorządu zawodu zaufania publicznego.

Wśród publikacji poświęconych problematyce ram prawnych zwalczania terroryzmu wyróżnić należy rozdział w pracy zbiorowej (*Terrorism Exception to State Immunity – an Emerging Customary Norm of International Law*, in: *Sovereign Immunity Under Pressure*, wydanej w języku angielskim przez wydawnictwo Springer w 2022 r.). Habilitantka szczegółowo analizuje normy międzynarodowego prawa zwyczajowego, regulujące immunitet państwa z perspektywy ustalenia zakresu zastosowania wyjątku terrorystycznego, na tle sporu pomiędzy Iranem i Stanami Zjednoczonymi. W kolejnej publikacji w pracy zbiorowej (*Status terrorystów i organizacji terrorystycznych we współczesnym prawie międzynarodowym*, w: *Podmiotowość prawną międzynarodową i jej współczesne aspekty*,) Habilitantka omawia z kolei inny kluczowy aspekt zwalczania terroryzmu, a mianowicie status terrorystów i organizacji terrorystycznych we współczesnym prawie międzynarodowym. Wartościowe są zwłaszcza uwagi dotyczące stosowania ochrony prawno-człowieckiej wobec terrorystów. Interesujące są także rozważania Habilitantki dotyczące

zwalczania cyberterroryzmu i zapobiegania cyberprzestępczości, w tym uwagi *de lege ferenda* oraz analiza Ra prawnych zwalczania terroryzmu w kontekście prawa do rzetelnego procesu.

Habilitantka prowadzi także badania w zakresie zagadnień ogólnych prawa międzynarodowego (np. problematyki norm *ius cogens*), reformy ONZ oraz dialogu sądów powszechnych w zakresie prawa międzynarodowego i prawnych aspektów bezpieczeństwa ruchu lotniczego (to ostatnie łączy się z badaniami Autorki w dziedzinie zwalczania terroryzmu). W zainteresowania Habilitantki w zakresie praw człowieka wpisują się także rozważania dotyczące prawa do aborcji i prawa do życia. Dr Magdalena Matusiak-Frącczak jest autorką 34 publikacji, w tym 32 po uzyskaniu stopnia doktora. Zbiór ten tworzy monografia przedstawiona jako osiągnięcie naukowe w ramach postępowania habilitacyjnego rozdziały w monografiach, publikacje w czasopiśmie recenzowanych, a także glosy do wyroków Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Liczba publikacji być może nie jest imponująca, jednak są to pozycje wartościowe i tematycznie spójne. Wśród przedstawionych publikacji są artykuły naukowe w jęz. angielskim.

Na działalność naukową Habilitantki składa się także grant przyznany UŁ, w którym była wykonawcą, oraz udział w konferencjach naukowych. Po uzyskaniu stopnia doktora dr Magdalena Matusiak-Frącczak wygłosiła referaty na 5 międzynarodowych konferencjach naukowych oraz 16 krajowych. Referaty Habilitantki wpisywały się w dwa główne nurty jej zainteresowań naukowych, problematykę tajemnicy adwokackiej i zagadnienie zwalczanie terroryzmu. Habilitantka działa w środowisku międzynarodowym także jako visiting profesor (Uniwersytet w Chandigarh w Indiach) oraz wykładowca w ramach programu Erasmus (Universidad de Navarra w Pampelunie w Hiszpanii i Uniwersytet w Ratyzbnie w Niemczech).

Działalność dydaktyczna Habilitantki jest nieodłącznym elementem jej pracy jako adiunktki na Uniwersytecie Łódzkim, od lat prowadzi ona zajęcia dydaktyczne na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, z zakresu podstaw prawa Unii Europejskiej oraz zagadnień szczegółowych fundusze strukturalne czy stosunki zewnętrzne UE. Elementem łączącym pracę dydaktyczną i aktywność w samorządzie adwokackim łączy prowadzenie zajęć na aplikacji adwokackiej w Łodzi. Habilitantka prowadzi także działalność organizacyjną - organizowała 3 konferencje krajowe oraz popularyzatorską – pisze teksty do pisma Izby Adwokackiej w Łodzi oraz występuje jako ekspertka na zaproszenie mediów.

Dorobek naukowy dr Magdaleny Matusiak-Frączczak jest oparty na solidnym warsztacie naukowym, zawiera spójny zestaw samodzielnych tez, należycie udokumentowanych i istotnych dla rozwoju polskiej doktryny prawa. W wymiarze ilościowym jest stosunkowo skromny, jest jednak spójny i konsekwentnie budowany.

3. Recenzja rozprawy habilitacyjnej dr Magdaleny Matusiak-Frączczak pt. *Ochrona poufności komunikacji klienta z adwokatem. Standardy międzynarodowe, standard Unii Europejskiej oraz standardy krajowe wybranych państw a prawo polskie.*

Pani dr Magdalena Matusiak-Frączczak przedstawiła monografię pt. j *Ochrona poufności komunikacji klienta z adwokatem. Standardy międzynarodowe, standard Unii Europejskiej oraz standardy krajowe wybranych państw a prawo polskie* jako główne osiągnięcie naukowe w procedurze habilitacyjnej. Autorka skonstruowała rozważania w rozprawie według klasycznej formuły x a prawo polskie. Pozwoliło jej to zaprezentować zagadnienie tajemnicy adwokackiej w szerokim ujęciu, w tym komparatystycznym, z uwzględnieniem prawa międzynarodowego, prawa europejskiego i prawa krajowego.

Uwagi recenzyjne zwykle się zaczynać od odpowiedzi na pytanie, czy temat rozprawy został trafnie wybrany. Nie mam wątpliwości, że tak, a moja jednoznaczna odpowiedź wynika przede wszystkim z okoliczności, że do tej pory ani w literaturze polskiej ani obcej, problematyka tajemnicy adwokackiej nie doczekała się właściwego ujęcia jako konstrukcja normatywna, ani też spójnego, monograficznego opracowania teoretycznego. Dotychczasowe publikacje mają charakter fragmentaryczny i dotyczą bardzo wąsko ujętych zagadnień. Nadanie ram tej konstrukcji i określenie zakresu jej zastosowania jest zatem potrzebne i uzasadnione.

Monografię habilitacyjną dr Magdaleny Matusiak-Frączczak cechuje dobra konstrukcja, spójna i logiczna struktura rozważań. Recenzowana monografia składa się z 5 rozdziałów podzielonych na mniejsze jednostki redakcyjne w sposób jasny i uzasadniony zakresem i różnorodnością wątków badawczych związanym z tematem pracy. Każdy rozdział zawiera wprowadzenie do omawianych w nich problemów i podsumowanie rozważań, co jest bardzo użyteczne dla czytelnika i ułatwia percepcję, a także znakomicie porządkuje tok wyводу.

Habilitantka jako podstawowy cel badawczy rozprawy słusznie wskazuje zbadanie istoty oraz zakresu tajemnicy adwokackiej i ustalenie, czy jest ona jedynie zakazem dowodowym, czy też stanowi emanację praw człowieka. Rozważania ujęte w przedstawionej

do recenzji monografii są wynikiem badań przeprowadzonych według metod, jak podkreśla Habilitantka, historycznej, dogmatycznej i teoretycznej oraz prawnoporównawczej.

Rozważania zawarte we Wstępie do rozprawy oraz w rozdziale pierwszym nadają poruszanej problematyce właściwą perspektywę. Autorka prezentuje ogólne rozważania o tajemnicach zawodowych i przyczynach ich ustanowienia. Bardziej szczegółowe wywody poświęca tajemnicy lekarskiej, tajemnicy spowiedzi i tajemnicy dziennikarskiej. Takie ujęcie pozwala jej na ustalenie wspólnych ram prawnych tych tajemnic i uchwycenie różnic pomiędzy nimi. Habilitantka dochodzi do słusznego wniosku, że zawodowe obowiązki dochowania poufności należy postrzegać jako emanację praw człowieka, a nie przywileje osób wykonujących konkretne zawody. Jednocześnie podkreśla, że nie ma jednolitego podejścia w zakresie stopnia ochrony – w poszczególnych systemach prawnych obowiązują różne ich ograniczenia.

W kolejnym rozdziale Habilitantka omawia genezę i istotę tajemnicy adwokackiej z perspektywy regulacji międzynarodowych, prawa Unii Europejskiej i standardów krajowych wybranych państw. Tak szerokie ujęcie jest dobrym rozwiązaniem badawczym, wobec multicentryczności prawa, w którym funkcjonujemy. Autorka dochodzi do słusznego wniosku, że tajemnica zawodowa adwokata w obecnym ujęciu realizuje przede wszystkim fundamentalne prawo do obrony oraz prawo do sprawiedliwego procesu. Trafne jest również stwierdzenie zawarte w podsumowaniu tej części rozważań, że wśród norm innych niż krajowe najbardziej precyzyjne i szczegółowe rozwiązania normatywne zawiera w tej materii prawo UE, co jest naturalną konsekwencją szerokiego zakresu zastosowania prawa UE i jego autonomicznego charakteru. W dalszym toku wywodów znajdujemy analizę, która podkreśla różnice pomiędzy systemem *common law* i systemami kontynentalnymi.

W dalszym toku wywodów Autorka przedstawia dopuszczalne wyjątki od obowiązku zapewnienia tajemnicy adwokackiej, po raz kolejny poprzez pryzmat standardów międzynarodowych, prawa Unii Europejskiej oraz standardów krajowych wybranych państw. Habilitantka postawiła sobie za cel określenie, czy w analizowanym obszarze istnieją podobieństwa i cechy wspólne, pozwalające na sprecyzowanie nieprzekraczalnego poziomu minimalnego, akceptowanego w porządkach międzynarodowych i krajowych. Autorka wnikliwie zbadała poszczególne ograniczenia tajemnicy adwokackiej, co pozwoliło na wskazanie granic ingerencji w jej istotę. W toku rozważań podkreślono, że dopuszczalne wyjątki od tajemnicy adwokackiej powinny zmierzać do realizacji uzasadnionego celu i być interpretowane zawężająco, w zgodzie z zasadą proporcjonalności. Szczególnie interesujące

są rozważania Habilitantki poświęcone zgodzie samego klienta, jako najbardziej problematycznego odstępstwa od tajemnicy adwokackiej,

W dwóch kolejnych rozdziałach swej rozprawy Habilitantka przedstawia ukształtowanie konstrukcji tajemnicy adwokackiej w polskim porządku prawnym. Szczególną uwagę poświęca gwarancjom proceduralnym i konsekwencjom naruszenia tajemnicy adwokackiej. Autorka wskazuje również przypadki niedostatecznej regulacji w tym zakresie i formułuje uwagi *de lege ferenda*. W zakończeniu rozprawy Habilitantka podsumowuje wnioski zawarte w poszczególnych rozdziałach i syntetycznie prezentuje tezy rozprawy. Podkreśla, że tajemnice zawodowe, a zwłaszcza poufność komunikacji adwokata z klientem, powinny być postrzegane jako emanacja praw człowieka. Ich podstawowym zadaniem nie jest umożliwienie wykonywania określonego zawodu, ale zapewnienie poszanowania praw podstawowych. Na tle szerokiej analizy standardów międzynarodowych, unijnych i krajowych Autorka formułuje wniosek o powszechnym minimalnym standardzie gwarantującym zachowanie tajemnicy adwokackiej.

Przedstawiona mi do oceny rozprawa habilitacyjna napisana została dobrym, precyzyjnym a zarazem komunikatywnym językiem prawniczym. Jest prawidłowa pod względem metodologicznym. Habilitantka bardzo jasno określiła kierunki prowadzonych badań i zastosowane metody badawcze. Tezy pracy są wynikiem rzetelnych badań i dobrze uargumentowanych wniosków. Konstrukcja pracy, o czym była już mowa, jest spójna i logiczna, ściśle związana z zakresem omawianych zagadnień i zakresem tematyki.

Habilitantka demonstruje dobry warsztat naukowy i rzetelne wykorzystanie licznych materiałów źródłowych. Rozprawa zawiera obszerną bibliografię, która znajduje wyraźne odzwierciedlenie w toku wywodów. Rozprawę wzbogaciłoby uwzględnienie w większym stopniu literatury obcej, zwłaszcza z perspektywy wykorzystania metody porównawczej, jednak nie jest to poważny mankament, ponieważ, jak wspomniałam, baza bibliograficzna jest i tak obszerna. Oprócz pozycji literatury przedmiotu, której wybór jest konsekwencją porównawczego charakteru rozważań i wielowątkowości omawianego zagadnienia, składają się na nią bardzo liczne orzeczenia sądowe i postanowienia sądowe. Autorka rozprawy dokonała analizy relewantnych wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i Trybunału Sprawiedliwości UE, a także bardzo licznych wyroków i postanowień sądów krajowych wybranych państw oraz polskich: Sądu Najwyższego, Naczelnego Sądu Administracyjnego, Trybunału Konstytucyjnego i sądów powszechnych. W bibliografii odnajdujemy także uchwały Okręgowych i Naczelnej Rady Adwokackiej (umieszczone w punkcie „Orzecznictwo”). Osobną kategorię w bibliografii stanowią „Akty prawne”, na które

składają się akty międzynarodowe i dokumenty instytucji UE oraz relewantne ustawodawstwo krajowe i kodeksy etyczne krajowych samorządów adwokackich. Dla większej przejrzystości podzieliłabym w bibliografii spis wyroków, postanowień i uchwał na kategorie, według rodzajów sądów. Takiej kategoryzacji brakuje również w punkcie obejmującym akty prawne. Wśród aktów prawa unijnego zabrakło dyrektywy 98/5/WE mającej na celu ułatwienie stałego wykonywania zawodu prawnika w państwie członkowskim innym niż państwo uzyskania kwalifikacji zawodowych.

Mimo tych drobnych uwag krytycznych należy stwierdzić, że wybór orzecznictwa i dokumentów, bardzo bogaty i rzetelny, oddaje zakres pracy badawczej wykonanej przez Autorkę i dobrze wpisuje się w prawno-porównawczy charakter rozważań.

4. Konkluzja

Mając na uwadze powyżej przedstawione oceny, zarówno rozprawy habilitacyjnej dr Magdaleny Matusiak-Frączczak, jak i całości dorobku naukowego wypracowanego po otrzymaniu stopnia doktora nauk prawnych, stwierdzam, że dr Magdalena Magdalena Matusiak-Frączczak spełnia warunki określone w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tekst jednolity: Dz. U. z 2023 r., poz. 742 z późn. zm.), tj. posiada osiągnięcia naukowe stanowiące znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauki prawne oraz wykazuje się istotną aktywnością naukową. Wnioskuje zatem o dopuszczenie dr Magdaleny Matusiak-Frączczak do kolejnego etapu postępowania o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne.

Anna Zawidzka-Łojek